

Nieuwe wet in aantocht

Hoe worden leerlingen actieve burgers?

Een nieuwe wet moet verduidelijken wat er van scholen wordt verwacht als het gaat om actief burgerschap en sociale integratie. Wij keken bij Helicon in Nijmegen, dat ervaring heeft met een losse én een gestructureerde aanpak, en bij het Christelijk Lyceum Veenendaal, dat burgerschapsvorming niet inroostert, maar inspeelt op de actualiteit.

Van gestructureerd naar losjes, en daarvandaan terug naar structuur: bij Helicon Vmbo Nijmegen vertoont de aandacht voor burgerschap een golvende lijn. Toen zich jaren geleden een klein groepje extreemrechtse leerlingen manifesteerde, werd burgerschapsvorming een prioriteit. “Onze docenten voelden zich ongemakkelijk bij die leerlingen”, vertelt Janine Dibbits, leraar burgerschapsvorming. Er kwam meer nadrukkelijke aandacht voor respect en discriminatie; tijdens de behandeling van de Tweede

‘Als je je haar paars verft, word je daar niet heel raar op aangekeken’

Wereldoorlog bij het vak mens en maatschappij, maar ook bij andere vakken en buiten de lessen om. De school besloot om twintig derdeklassers op te leiden tot peertrainers; elk jaar ging een nieuwe lichter op excursie naar Auschwitz. De peertrainers leerden discussietechnieken aan en gaven tijdens de Week van het Respect onder begeleiding van de mentor les aan de eerste en tweede klassen. De situatie normaliseerde en de rust keerde terug op school.

SYNAGOGES EN MOSKEEËN

Destijds werkte Helicon Vmbo aan burgerschapsvorming zonder een methode. In de eerste klassen richtte de aandacht zich op verschillende godsdiensten. “Eerst onder de vlag van levensbeschouwing, daarna van burgerschapsvorming”, vertelt Dibbits. “Een van onze docenten heeft een mooi programma opgebouwd, waarbij de leerlingen aan het eind van het jaar naar synagoges, moskeeën en andere geloofshuizen gingen. Dat vonden ze spannend en leuk.” In de tweede klassen werden verschillende thema’s behandeld. Zo was de aanwezigheid van een paar homoseksuele docenten en enkele transgender leerlingen aanleiding om aandacht te besteden aan seksuele diversiteit. Er kwamen sprekers, filmpjes en klassen bezochten het COC. Toen de school negatieve uitingen over buitenlanders opving, werd een thema gemaakt van het onderwerp vluchtelingen. De leraren bedachten daarbij zelf vragen en opdrachten.

“Die werkwijze voelde beetje als hapsnap”, zegt Dibbits. “We misten toch houvast, een duidelijke lijn.” Daarom schafte de school uiteindelijk een methode aan, ‘Kies 1’. De eerste helft van het jaar hebben de tweede klassen nu twee keer 45 minuten per week burgerschap, de tweede

Toen zich jaren geleden een klein groepje extreemrechtse leerlingen manifesteerde, werd burgerschapsvorming een prioriteit

helft van het jaar de eerste klassen. De school heeft daarnaast een werkgroep 'Actief burgerschap', die helpt om de Week van het Respect en andere thematische activiteiten voor te bereiden.

De trips naar Auschwitz werden te duur. In plaats daarvan gaan de peertrainers nu naar Westerbork en Amsterdam om zich daar te bezinnen op democratie, respect en vrijheid van meningsuiting. "We brengen onderscheid aan tussen feiten en meningen", omschrijft Dibbits. "En vragen: waarom vind jij iets? Snap je het wanneer iemand anders denkt dan jij?" Zij ziet ook de maatschappelijke stades die leerlingen lopen, als een belangrijke bijdrage aan hun burgerschapsvorming.

ANDERS-ZIJN

De school probeert projecten dicht bij de belevingswereld van leerlingen te brengen, vertelt Annis Thorn Leeson, pr-medewerker en mede-organisator van burgerschapsprojecten bij Helicon. "Hier in de buurt is bijvoorbeeld een begraafplaats voor buitenlandse soldaten die zijn gesneuveld tijdens de Tweede Wereldoorlog. Leerlingen krijgen ter plekke uitleg van de leraar mens en maatschappij en leggen bloemen. Ze gaan beseffen dat deze soldaten ons huidige leven in vrijheid mogelijk hebben gemaakt. Daar sluiten bepaalde lessen weer op aan."

Wat is het effect van al die vorming? Dibbits: "Anders-zijn is geen probleem bij ons op school. Homoseksualiteit is bijvoorbeeld helemaal geen issue." Thorn Leeson vult aan: "We besteden veel aandacht aan pesten. Leerlingen weten waar ze zich kunnen melden als ze worden gepest. We gaan dan met beide partijen in gesprek. Dat werkt."

WETSVOORSTEL: 'DOELGERICHT, SAMENHANGEND'

De Wet verduidelijking burgerschapsopdracht treedt naar verwachting in augustus 2020 in werking. Het wetsvoorstel komt eind oktober in de Tweede Kamer. De wet geeft scholen de volgende opdracht:

1. Het onderwijs bevordert actief burgerschap en sociale cohesie op doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:
 - a. Het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de Grondwet, en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens; en

Leerlingen geven aan dat ze de sfeer op school fijn vinden, dat je bij ons kan zijn wie je wil zijn. Als je je haar paars verft, word je daar niet heel raar op aangekeken."

ACTUALITEIT

Aparte lessen burgerschap zijn er niet op het Christelijk Lyceum Veenendaal, vijftig kilometer verderop. Wel komt het onderwerp nadrukkelijk terug in het onderwijs, vertelt directeur onderwijs Karin Wouters. "Het zit in de normen en waarden van onze school en komt onder andere aan de orde bij het vak maatschappijleer. Leerlingen bezoeken zowel de raadszaal in Veenendaal als de Tweede Kamer en het Europees Parlement. Veenendaalse raadsleden en andere genodigden komen in de les gesprekken voeren. Verder doen wij regelmatig mee met een goeiedoelactie en gaan onze leerlingen op maatschappelijke stage." Elke dag begint met een dagopening. "De opening is vaak aan de hand van iets uit de Bijbel, maar dat kan ook de actualiteit zijn. Als er iets opvallends is gebeurd in bijvoorbeeld de politiek, brengen we het gesprek op gang. Voor leerlingen is dat een moment van bezinning. Volgens mij kun je dat soort momenten prima scharen onder burgerschap." Ook zijn veel docenten politiek betrokken. "De docent Engels haakt bijvoorbeeld in op de naderende Brexit. En bij het vak geschiedenis vergelijkt de leraar de situatie van nu misschien met die in het verleden." Onderwerpen die spelen op school of in de buitenwereld, komen informeel ter sprake in de personeelskamer en dat kan ertoe leiden dat ze een plek krijgen in het programma. Maar ook de schoolleiding agendaert wel eens een thema. Wouters: "Vorig jaar hadden we veel overlast van een groep Marokkaanse leerlingen. Dat hebben wij met het team besproken. We vermoedden dat die jongens op school onvoldoende aanspreekpunten of rolmodellen hadden. Wij hadden al besloten om contact op te nemen met Marokkaanse buurtvaders, maar dat bleek uiteindelijk niet nodig. Onze conciërges kwamen ook goed met hen in gesprek en langs die weg is het probleem grotendeels opgelost. Zo zie je hoe belangrijk goede onderlinge contacten zijn."

- b. Het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de Nederlandse democratische samenleving.
2. Het bevoegd gezag draagt zorg voor een cultuur waarin alle bij het aanbieden van onderwijs betrokken personen in hun uitingen handelen in overeenstemming met de waarden, bedoeld in onderdeel a, en creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met omgang met deze waarden.
- Lees het hele voorstel op internetconsultatie.nl/burgerschap

LEERNETWERKEN EN PRAKTISCHE TIPS

Wilt u zich voorbereiden op de nieuwe wet en burgerschapsopdracht ontwikkelen dat past bij de onderwijsvisie van uw school, dat doelgericht is en verankerd in het schoolbeleid? Het project 'Versterking Burgerschap in het vo' van de VO-raad faciliteert bestuurders en schoolleiders met diverse middelen en advies:

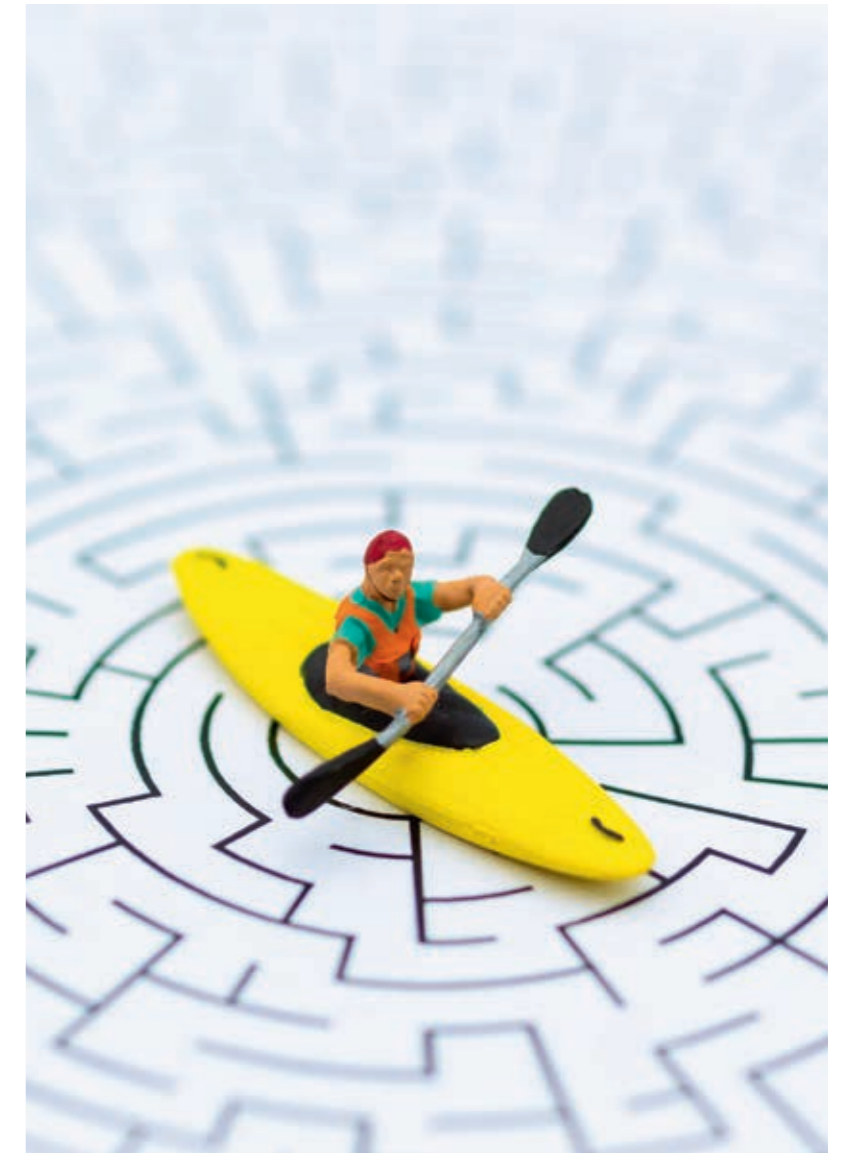
- Op de poster bij dit magazine wordt in één oogopslag duidelijk wat er allemaal kan vallen onder burgerschap.
- Het Handboek Burgerschapsonderwijs geeft praktische tips, goede voorbeelden en inzichten uit wetenschappelijk onderzoek. Het is kosteloos aan te vragen via burgerschap@vo-raad.nl en te downloaden via vo-raad.nl.
- Scholen kunnen zich via vo-raad.nl, onder het thema Burgerschap in het vo / Praktijk & ondersteuning, aanmelden voor een leernetwerk samen met andere scholen.
- Dit najaar zijn er diverse informatiebijeenkomsten verspreid over het land. Op 28 november staat de werkconferentie 'Focus op Burgerschap' op de agenda, met interactieve workshops en als keynote-speaker ontwikkelingspsycholoog Steven Pont. Aanmelden kan via vo-raad.nl.

TE VRIJBLIJVEND?

Als je burgerschapsvorming niet inroostert, geeft dat vrijheid. Je kunt deze vorming dan invullen aan de hand van de actualiteit in de wereld en op school. Maar loop je dan niet het risico dat de burgerschapsvorming ondergesneeuwd raakt door andere prioriteiten? Dat ziet Wouters niet zo snel gebeuren. "Wij kunnen inspringen op de actualiteit en dat werkt heel goed. Als je als docent over iets wat net is gebeurd het gesprek aangaat in de klas, dan heeft dat echt impact. Dan zijn leerlingen getriggerd en geïnteresseerd. Een voorwaarde is wel dat de docenten dat kunnen en durven. Bij ons is dat zeker het geval." Deze vorm van burgerschap werkt, zegt zij. "Onze leerlingen komen zelf met een actie voor een goed doel. Ze gaan respectvol met elkaar om. Wij hebben leerlingen en docenten van alle geaardheden op school en een aantal leerlingen die momenteel een transformatie naar een andere sekse doormaken. Daar wordt openlijk en met respect voor elkaar over gesproken."

NIEUWE WET

Hoe kijken Dibbits, leraar burgerschapsvorming, en Wouters, directeur onderwijs, aan tegen de nieuwe wet voor het burgerschapsopdracht (zie kader)? Dibbits is positief: "Ik denk dat het per school sterk verschilt wat er aan dit onderwerp wordt gedaan. Dat hangt af van wat

'Wij vinden burgerschap belangrijk, maar het blijft zoeken naar een goede invulling'

de docenten passend vinden en wat er leeft binnen een school. Wij vinden burgerschap belangrijk, maar het blijft zoeken naar een goede invulling, zowel bij het vak burgerschapsvorming als binnen de school als geheel. Als je populatie verandert, moet je misschien weer andere thema's kiezen. Daarom is het wel fijn dat de randvoorwaarden nu duidelijker zijn." Wouters betwijfelt echter of de nieuwe wet op haar school gaat zorgen voor een betere aanpak. "Ik denk: mensen, wij doen het al. Laat ons met rust. Wij moeten uiteindelijk jongeren afleveren die goede burgers zijn, die weten wat democratie is, die kunnen omgaan met verschillende bevolkingsgroepen, die normen en waarden hebben. Dat is al het doel van onze school. Wat kan een wet daar nog aan verbeteren?"